

Móra Ferenc emlékezete közoktatási szövegek dimenziójában

Kovács-Krassói Anikó *

* Móra Ferenc Múzeum

Kulcsszavak

Móra Ferenc
közoktatás
múzeumpedagógia

Ferenc Móra
public education
museum education

Absztrakt

A szegedi Kultúrpalotában 2020-ban megnyíló Móra-kiállítás alkotó folyamata során izgalmas kérdés, hogy a leendő múzeumlátogatók milyen Móra-ismerettel érkeznek a tárlatot megtekinteni. Milyen előzetes tudáshoz lehet kapcsolódni akár az előkészületek, akár a múzeumpedagógiai tervezés során?

A legutóbbi oktatást szabályozó dokumentum, a Nemzeti Alaptanterv 2012-es verziója szerint a közműveltségi tartalmak között szerepel Móra Ferenc neve. Az 1–4. évfolyam számára a klasszikus magyar szerzők gyermekverseinek, elbeszéléseinek szerzői között van felsorolva névadónk, az 5–8. osztályban azonban már nem jelenik meg Móra-mű. Ez a helyzet annyiban árnyalódik, hogy léteznek Móra Ferenc nevét viselő iskolák, ahol a felső tagozatos diákok feltételezhetően többet foglalkoz(hat)nak Móra-művekkel. A középiskolás korosztály kizárólag abban az esetben találkozik Mórával, ha lakóhelye révén az érettségire való felkészülés során helytörténeti vonatkozásban előkerül egykori igazgatónk szellemi öröksége (Magyar nyelv és irodalom 2017). Előny vagy hátrány ez a kialakult helyzet? Mindezen felvetésekre igyekszik választ adni a tanulmány.

Bevezetés

A szegedi Móra Ferenc Múzeumban a 2019–2020-as év során – egy Európai Unió pályázatnak köszönhetően, fenntartói támogatással kiegészítve – múzeumtörténeti jelentőségű felújítás és átalakítás zajlik. A külső-belső megújítással és korszerűsítéssel párhuzamosan a kiállítások egy része is megújul. Egy látványos Móra-tárlat jön létre *Móra rengeteg* címmel, melynek középpontjában Móra természetszeretete, az élővilághoz fűződő viszonya áll. A látogatók találkozhatnak Móra életének történéseivel, műveivel, de személyes és hivatalos hangvételű levelezéseinek részleteivel is.

A kiállítás célcsoportja elsősorban az általános- és középiskolás korosztály, de a fiatal felnőtteknek, felnőtteknek és családoknak is hasznos időtöltést kínál. A szakmai előkészületek során a kiállítás tervezői és létrehozói elsősorban az iskolai csoportok sajátosságait tartják szem előtt. Az alkotási folyamatban nélkülözhetetlen azt végiggondolni, milyen előzetes ismerettel érkeznek a diákok a tárlatot megtekinteni? Milyen meglévő tudáshoz lehet kapcsolódni akár az előkészületek, akár a múzeumpedagógiai tervezés során?

Ezekre a kérdésekre jelen tanulmány keretei között háromféle módon keresem a választ.

Móra Ferenc jelenléte a közoktatás különböző platformjain

1. Az oktatásszabályozó dokumentumok

Elsőként a céloom azt megvizsgálni, hogy a magyar közoktatás jelenleg érvényben lévő oktatási tartalmat szabályozó dokumentuma mit ír elő a mórái életművel kapcsolatban.

A jelenlegi Nemzeti Alaptantervet¹ a 110/2012. (VI. 4.) Kormányrendelet tartalmazza, fő funkciója a közoktatás tartalmának elvi, szemléleti megalapozása, amely műveltségterületenként adja meg az elsajátítandó műveltségterületeket, fejlesztendő készségeket, képességeket, nevelési célokat. A 2012-es NAT ismeret- és

kompetenciaalapú, rendszerszerű működését a kerettantervek biztosítják. Míg a Nemzeti Alaptantervet a kormányrendelet, addig a kerettantervet a miniszteri rendelet szabályozza. A helyi tantervek mindezek alapján a helyi sajátosságokat figyelembe véve egy adott iskola tantervét jelentik (Polyecskó 2016).

A jelenleg hatályos Nemzeti Alaptanterv szerint Móra Ferenc műveinek tanítása az alábbi előirányzatok mentén jelenik meg az oktatás tartalmában.

A közműveltségi tartalmak felsorolásánál az 1–4. korosztály számára az *Irodalmi kultúra, művek értelmezése* alpont alatt a klasszikus magyar szerzők gyermekversei, meséi, elbeszélései; az egyszerű szerkezetű meseregények, gyermekregények felsorolásánál található meg Móra Ferenc neve. Konkrét műcímet a Nemzeti Alaptanterv – műfajának megfelelően – itt nem ad meg. Az 5–8. osztály számára ugyanezen alpont, vagyis az *Irodalmi kultúra, művek értelmezése* megjelölésénél már nem jelenik meg Móra Ferenc neve, opcionálisan sincs jelen a felső tagozatos korosztály számára. A 9–12. osztály számára megjelölt oktatási tartalmak között Móra Ferenc neve nem kerül említésre, a középiskolás évek alatt Móra Ferenc életművével nem találkoznak a diákok. A középiskolás korosztály abban az esetben találkozhat Mórával, ha lakóhelye révén az érettségire való felkészülés során helytörténeti vonatkozásban előkerül szellemi öröksége. Az Oktatási Hivatal által közreadott középszintű magyar irodalom érettségi tételsorának része a *Regionális kultúra és a határon túli irodalom* mint témakör (Nemzeti Alaptanterv 2012). Móra vonatkozásában konkrét példát említve Kiskunfélegyházán, Móra Ferenc szülővárosában Petőfi Sándor és Móra Ferenc az érettségi tételsor része.

2. Móra-intézmények Magyarországon

Annak feltérképezésére, hogy a leendő múzeumlátogatók milyen előzetes ismeretekkel érkeznek, rendhagyó és sajátos megközelítési mód azt megvizsgálni, hogy mit tud(hat)nak Móra Ferencről azok a diákok, akik az ő nevét viselő intézményből érkeznek. Van-e többlételemű tudásuk, illetve kötődésük Mórához? Jelen tanulmányban ennek feltérképezéséhez azt kutatom, hogy az adott intézmény legtranszparensabb felületén, az iskola honlapján milyen információ jelenik meg róla, illetve vele kapcsolatban. A tartalomelemzés módszerével megvizsgálom minden olyan szöveget, amelyet az adott intézmény közzétesz a névadóról.

Magyarországon jelenleg 35 olyan közoktatási intézmény van, amely Móra Ferenc nevét viseli, ebből 33 általános iskola, egy gimnázium és egy óvoda, általános iskola és gimnázium egyben. Az iskolák az ország legkülönbözőbb pontjain találhatóak, többségében életrajzi kapcsolódás nélkül. Móra Ferenc szülővárosában, alap- és középfokú tanulmányainak színhelyén, Kiskunfélegyházán két intézmény is az ő nevét viseli: a Constantinum Intézmény Móra Ferenc Általános Iskolája, valamint a Móra Ferenc Gimnázium. Budapesten, ahol egyetemi tanulmányait végezte (bár nem ehhez köthetően) összesen három intézmény viseli a nevét, Szegeden viszont, ahol életének jelentős részét töltötte, mára már nincsen Móra Ferencről elnevezett közoktatási intézmény.

2.1. A honlapok elemzése

Kutatásom során valamennyi intézmény honlapját megkerestem. Két kistélepülésen elhelyezkedő általános iskolának nincsen saját honlapja, a település webes felületén találhatóak információk az oktatási intézményről. A két kivételtől eltekintve az intézmények többségének van saját webhelye, amely nyilvános felületet biztosít az iskolával kapcsolatos legfontosabb információk közzétételére leendő vagy az intézménybe járó diákok számára. Ezeket a felületeket vizsgálva érdeklődésem középpontjában először is az állt, létezik-e konkrét tartalom Móra Ferencsel kapcsolatban. A 35 iskola honlapját felkeresve 20 esetben találtam leírást Móra Ferenc életútjáról és életművéről, jellemzően a honlap Iskolatörténet/Iskolánkról/ Névadónk menüpont alatt.

Ezeket a szövegeket a tartalomelemzés módszerével vizsgálva elsőként a leggyakrabban említett kulcsszavak kerültek kiemelésre. A legtöbb névadói leírásban fellelhető kifejezések, gondolati egységek gyakorisági sorrendben a következők voltak: a Móra-szülők helyzete és foglalkozása, a szegénység és a legfontosabb életrajzi adatok (úgy mint első munkahely Felsőlövön, Szegedre költözés). Csupán ezek után következett a sorban alkotói sokoldalúságának ismertetése (a különböző "szakmák", foglalkozások, közéleti tevékenységeinek felsorolása), s ezeket követően a legfontosabb műveinek megemlézése. Azt, hogy ő gyermekíró (is) volt, ennél is ritkábban említették, ami azért is különösen érdekes adat, mert általános iskolásoknak szóló felületről van szó. További

érdekesség, hogy a Tanácsköztársaság idején történt politikai szerepvállalása viszont ugyanolyan arányban került megemlítésre a leírásokban, mint gyermekírói mivolta. Legismertebb írásainak rövid ismertetése mindezekről messze lemaradva, mindössze három honlapon volt fellelhető, csakúgy, mint a házassága Walleshausen Ilonával. Ugyanígy az ikonikus kortemuzsikáról is ugyanolyan súllyal esik szó, de nem mint a mű címe, hanem mint egyetlen gyermekkori játékszere jelenik meg.

Az iskolai honlapok gyakori sajátossága egy mottó kiválasztása, mely kvázi küldetéstudatot megfogalmazva jelenik meg. Mórának több ismert, gyakran használt tételmondata van. A Móra Ferenc nevet viselő iskolák leggyakrabban, összesen hat alkalommal a következő idézetet használták mottóként rövidebb vagy hosszabb változatban: „Nem vagyok nagy regiszterű orgona, kolompszó vagyok a magyar mezők felett, de fáradt emberek azt is szeretik hallgatni néha. Nem vagyok csillag, csak rózsetűz, de az, amíg ég, meleget tud adni egyszerű embereknek.” További idézetek egy-egy alkalommal jelennek meg mottóként: „Szívemben csak gyermekíró maradok én mindig, még mikor vezércikket írok is.” Szintén tételmondatként jelenik meg „A szeretet az élet,” „Szeresd a gyermeket, a lét fénye ő,”² valamint „Az emberek nem olyanok, amilyenek lehetnének, hanem olyanok, amilyenek lehetnek.” Figyelemreméltó azonban, hogy két olyan Móra-iskola is létezik a megvizsgáltak között, amely nem Móra Ferenc, hanem Szent-Györgyi Albert gondolatát használta mottóként.

A névadói leírások stílusát és szóhasználatát vizsgálva szembevetve, hogy a szövegek nem a leendő vagy az adott iskolába járó diákoknak szólnak. Fennkölt, olykor patetikus stílusban méltatják Móra Ferenc emberi nagyságát és érdemeit, szóhasználatában olyan kifejezéseket, szófordulatokat használnak, mint „szeretett historizálni”, „írói pályájának delelőjére”, „önemésztő munkával élt”, „tündérien csillogó derűvel”. Az életidegen életmű-leírásokkal párhuzamosan bizonyos intézmények minden nyelvi igényesség nélkül, pongyola stílusban fogalmazták meg névadójuk bemutatását. Ezt a megállapítást támasztják alá a következő mondatok: “Ehhez a családban jó hagyományok adódtak.” „Egész politikai életét a börtön árnyékában töltötte, de valahogy mindig megúszta.” „Ő maga mindig megúszta a kellemetlenségeket, de senki se tudta, milyen kellemetlenség éri, aki jókat mond róla.” Olykor egy adott leíráson belül is különböző gondolati egységek különböző stílusban fogalmazódtak meg – feltételezhetően a szöveg szerkesztésekor többféle forrást felhasználva.

A honlapok névadói leírását elemezve áttekintettem, megfogalmaztak-e valamilyen kötődést Móra Ferenc életútjához, a szövegekből kiderült-e, mi volt a névadás motivációja, aktualitása.

A honlapokon összesen öt esetben, vagyis alig több mint 10%-ban fogalmazódik meg az, miért adták intézményüknek a Móra Ferenc nevet, illetve az, Móra miért követendő példa a diákok számára.

“Iskolánk névadója Móra Ferenc. 4 éve, 1995-től viseljük az ő nevét a gyerekek, a szülők és a pedagógusok kívánságára” – olvasható a rózsaszentmártoni Móra Ferenc Általános Iskola honlapján, melyből nem csak az derül ki, hogy demokratikus módon történt a névválasztás, hanem az is, hogy a tartalmat 20 évvel ezelőtt frissítették (mora-rszmarton.sulinet.hu 2019). A nyírturai Móra Ferenc Általános Iskola küldetése röviden, életrajzi leírás nélkül a következőképpen fogalmazódik meg: “Valljuk, s nap mint nap tettekkel is bizonyítjuk a névadónktól, Móra Ferencről örökölt szellemiséget: A szeretet az élet” (nytmfsuli.infora.hu 2019).

A nyíregyházi Móra Ferenc Általános Iskola a következő mondatokban fogalmazza meg névadójuk méltatását: “Móra Ferenc életében is a legnépszerűbb magyar írók közé tartozott; hatvan évvel a halála után még mindig az; nyilván így marad a jövőben is. Móra Ferenc könyveit jó olvasni: az olvasó gyönyörködik, néha együtt izgul a hősekkel, közben mosolyog, bár érzi, hogy tragédiákról van szó. Az olvasó szívébe zárja az írókat. Ha az irodalmi érték a szeretetreméltóság – márpedig ez is irodalmi érték lehet –, akkor Móra Ferenc helye a legelső között van. És talán nincs is még egy író, akinél annyira elválaszthatatlan egységben jelenik meg a derűs szelídség és a meg nem alkuvó, kemény férfiasság. És amúgy egész mellékesen, alighanem ő a legnagyobb magyar ifjúsági író. És ez önmagában sem kevés. De Móra ennél sokkal több” (mora-nyh.sulinet.hu 2019). Az időpontra utalás alapján kikövetkeztethető, hogy egy igen régi, 25 évvel ezelőtti tartalom olvasható Móráról az iskola honlapján, ugyanis Móra Ferenc 85 éve hunyt el.

A következő szöveg röviden fogalmazza meg az intézményi attitűdöt Móra iránt: „Móra Ferencet választottuk iskolánk névadójának, akinek élete, munkássága, határtalan emberszeretete példamutató.” A jászladányi Móra-iskola egy rövid életrajzi leírás végén „indokol” is a következő mondatokkal: „Mi az, amit ma is követendő példaként tekinthetünk? A tudás utáni vágy, az érdeklődés az ismeretlen iránt, embertársaink szeretete, tisztelete.

Törekvés a jobbra, szebbre tisztességes munkával. Ezt a kincset szeretnénk továbbadni a jövő nemzedékének mi is” (mora-jladany.sulinet.hu 2019).

A különböző iskolák honlapjait vizsgálva az tapasztalható, hogy – feltételezhetően azonos forrásokat használva – a névadói leírásnál előfordulnak hasonló vagy közel azonos szövegek. Így fordulhat elő, hogy bizonyos gondolati elemek többször is olvashatóak. „Móra Ferenc életében is a legnépszerűbb magyar írók közé tartozott, a halála után még mindig az; nyilván így marad a jövőben is. Móra Ferenc könyveit jó olvasni: az olvasó gyönyörködik, néha együtt izgul a hősökkel, közben mosolyog, bár érzi, hogy tragédiákról van szó. Az olvasó szívébe zárja az író. Ha az irodalmi érték a szeretetreméltóság – márpedig ez is irodalmi érték lehet –, akkor Móra Ferenc helye a legelső között van. Ő a legnagyobb magyar ifjúsági író. És ez önmagában sem kevés. De Móra ennél sokkal több” (redics.hu 2019). Az idézett mondatok *A magyar irodalom arcképcsarnoka* Mórát bemutató fejezetéből (Hegedűs 1995) szószerinti forrásként kerültek az iskolák internetes felületére.

A manifeszt tartalmi elemek gyakoriságát tekintve egyértelmű, hogy az életrajzi leírásokban Móra Ferenc családjának a szegénysége áll a középpontban. Ez olyannyira jellemző, hogy sokszor tartalmi pontatlanság, sőt, a túlzás eszközeit is felhasználva emelik ki ezt a tényt az iskolák („Móra Ferenc 1879. július 19-én született Kiskunfélegyházán egy szegényes kis kunyhóban.” „A család lakott Jászárokszálláson, Jászberényben, majd Szegeden.” „Móra Ferenc gyermekkorában úgy élt, mint a többi falusi gyerek.” „Egyetlen igazi játék a körtemuzsika volt, az olcsó kisvárosi portéka, melyhez görcsösen ragaszkodott, mint legdrágább kincséhez.” [moraf-rlak.hu 2019]).

A fenti részleteket olvasva az látszik, az iskolák névadói leírása egy saját(os) narratívát hozott létre a mórói életút bemutatásakor. Móra az elszegényedett paraszti család, szücsmester apa és kenyérsütő anya gyermekeként egy küzdelmes gyermekkor maga mögött hagyva a tanulásnak szentelte az életét – ezek azok a tipikus gondolatok, amelyeket a szövegek közvetítenek. Móra életéről az iskolai leírások a szegénység narratíváját alkotják meg. Kérdés lehet, vajon pedagógiai céllal teszik ezt, vagy a művein keresztül ezt az üzenetet tartják a legmarkánsabbnak?

Móra Ferenc szövegeinek egy részében a főhős kifejezetten nehéz körülmények közt küzdve, a tanulást és tudás lehetőségét különös értéként kezelve jelenik meg. Az írásokban konkrét utalással vagy némi áthallással saját gyermekkorára téve említést, az olvasók Mórát képzelik el a történetek főszereplőjeként. Gyáni Gábor (2016) szerint „a jelenből visszatekintő látószög pedig a magyarázatot kínálja, mint a megismerés kívánatos és lehetséges módozatát.” Ezt támasztja alá Szajbély Mihály (2016) narratíva-megközelítése, mely szerint az alapkérdés nem az, hogy egy narratíva igaz vagy sem, hanem az, hogy elfogadható, magyarázó és megvilágosító erejű vagy sem. A Móra-olvasó tehát a szövegek, illetve – jelen esetekben – az iskolai honlapok névadói leírásai alapján a nehéz sorsú gyermekkort rekonstruálja, mely önálló narratívává nőtte ki magát.

3. Az alsós tankönyvek vizsgálata

Erre a kérdésre választ adva, célszerű azt elemezni, melyek azok a Móra-művek, melyek kötelező vagy szabadon választható módon jelen vannak a tankönyvekben.

Az általános iskolai alsós tankönyveket vizsgálva az látható, hogy a mai magyar tankönyvpiacon jelentős átalakulás zajlik. 2017-ben, a tankönyvek ingyenessé tételét (ofi.hu 2017) követően megjelent az aktuális kormány által támogatott tankönyvcsalád, az Eszterházy Károly Egyetem Oktató- és Fejlesztő Intézete által összeállított *Újgenerációs tankönyv-sorozat*. Elemzésünk során elsőként a fent említett tankönyvekben keressük Móra Ferenc szövegeit.

A tankönyvcsalád az 51/2012. (XII.21.) számú EMMI rendelet 1. számú melléklete értelmében megfelel a *Kerettanterv az általános iskola 1–4. évfolyama számára megfogalmazott 1.2.1. Magyar nyelv és irodalom tantárgy előírásainak*. Ezt figyelembe véve az 1. osztályos tankönyvben két Móra-szöveget olvashatunk: a *Zengő ABC*-t, valamint a *Talpas* című írást. Irodalomtörténeti vonatkozású kiegészítés, hogy a *Zengő ABC* nem az eredeti, Móra által írt változatban közölt. Móra Ferenc „Jó az Isten jót akar” szöveggel írta a vers 12. sorát, mely 1925-ben, Voinovich Géza közreműködésével, a Kir. Magyar Egyetemi Nyomda által kiadott ábécéskönyvben jelent meg először. Az 1940-es évek végén változtattak a szövegen Vészits Endréné Móra Panka hozzájárulásával „Jó

az anya jót akar” mondatra. A dédunoka, Vészits Andrea a rendszerváltást követően megkereste a kiadókat az eredeti szöveg visszaállítására érdekében, ez több-kevesebb sikerrel történt.³

A 2. osztály számára írt kétkötetes *Olvasókönyv*ben három Móra-szöveg található: *A jó orvosság*, *A mi utcánk és a Madarak iskolája*. A harmadik osztályos olvasókönyv – szintén kétkötetes – *Olvasókönyvében* különböző tematikus egységekhez illeszkedve szintén három Móra-írás található meg olvasmányként: *A csókai csóka*, *A didergő király és az Anyának*. A negyedik osztályosoknak írt tankönyvben Móra Ferenc írásai a *Mondák, regék, legendák* témakörben jelennek meg (magyar monda, Móra Ferenc feldolgozása címkével ellátva), úgy mint a *Rege a csodaszarvasról*, *A hunok hazát keresnek*, *A magyarok útra kelnek és Árpád, a honalapító*.

A *Romi-Suli tankönyvsorozat*⁴ szerzői, Romankovics András és Romankovicsné Tóth Katalin az Elsős ábécés olvasókönyvet a hangoztató-elemző-összetevő módszerrel⁵ dolgozták ki. Ebben a tankönyvben összesen két Móra Ferenc-írás olvasható: *A csókai csóka* és a *Zengő ABC*⁶. A 2. osztálynak szánt tankönyvben egyetlen Móra-szöveggel, a *Kíváncsi hópelyhek* című írással találkozhatnak a kisiskolások. A harmadik osztályosok már öt Móra-szöveget találnak a tankönyvükben, *A századik könyv*, *A hadak útja*, *A kis bicebóca*, *A méhek trombitása* és a *Tükrös Kata* című írások különböző témakörökben vannak jelen az olvasókönyvben. A negyedik osztály olvasókönyve szintén öt Móra-olvasmányt tartalmaz: a *Vallató vacsora*, *A csaló*, *A szánkó*, *Makó és Kecskemét közt* és *A furulya* című írásokat.

A régi *Apáczai Kiadó tankönyvsorozatja* szintén az Eszterházy Károly Egyetem Oktatáskutató és Fejlesztő Intézetének gondozásában jelent meg új címmel és tartalommal, valamennyi évfolyamon más-más szerző vagy szerzőpáros közreműködésével. Az első osztályos tankönyv meghatározott időintervallumra (2018. május 16. – 2023. augusztus 31.) kapott tankönyvi engedélyt *Első olvasókönyvem* címmel. A tankönyv két Móra-írást tartalmaz: egy verset *Este* címmel, valamint *Az én titkaim* című olvasmányt. A másodikosoknak szánt, *Hétszínvarázs* című olvasókönyv 2018. május 23-tól kapott tankönyvi engedélyt. A tankönyv kilenc Móra Ferenc-szöveget tartalmaz teljes terjedelmében vagy részleteiben. A következő írások kötődnek Móra nevéhez: *A cinege cipője*, *Levelek hullása*, *Hulló pelyhek*⁷, *A csókai csóka*, *A fecskék*, *Hogyan tanultam meg olvasni*, *A könyvszé vált kakas*, *Nagyapó* és *A jó orvosság*. A tankönyvsorozat harmadik része, *Hétszínvirág* címmel hat Móra-művet, illetve műrészletet közöl. Az olvasókönyvben megjelenik A kis bicebóca története kétféle részletben, *A csaló*, *A szánkó* című kispróza művek, *Rege a csodaszarvasról*, *Az Isten kardja és az Árpád, a honalapító legendája* Móra tollából. A negyedik osztálynak szánt tankönyv *Hétszínvilág* címmel – mely 2016. március 29-én kapott tankönyvi engedélyt – összesen három Móra-olvasmányt tartalmaz. A diákok megismerhetik a *Sohse volt király bánata*, *A Kóchuszár és a Tiszteljék nagyjainkat!* című szövegeket részletként.

A szegedi székhelyű *Mozaik Kiadó tankönyvsorozatja* 2013 óta adja ki változatlanul olvasókönyveit az alsó tagozatos korosztály számára. Tartalma a hatályos kerettanterv előírásainak megfelelően szerkesztett, valamennyi kötet szerzője Földvári Erika. Az *Ábécés olvasókönyv* 1. osztályos gyermekeknek *A méhek trombitása*, *A cinege cipője*, *A csókai csóka*, *Megjötték a fecskéink*, *Zengő ABC*⁸, *Az első könyvem*, *Az én titkaim*, *Szeretem én nagyon* című írásokat tartalmazza. A 2. osztályosok *Olvasókönyve* összesen tizenöt teljes szöveget vagy szövegrészletet közöl Móra Ferenc-től, a következő címekkel: *Az olvasókönyv*, *A kis bicebóca*, *A kis bicebóca ebédje*, *A cinege cipője*, *A makk-vitéz*, *Nagyapó*, *A Mitvisz meg a fiai*, *Kíváncsi hópelyhek*, *Hogyan tanultam meg olvasni*, *Mindenféle házakról*, *Madarak iskolája*, *A bal kéz*, *A virágok panasza*, *Bölcs Palkó*, *A világ vándora*. A harmadikosok tankönyve különböző tematikus válogatásban a következő írások vagy azok részleteit ismerteti: *Szeptemberi emlék*, *A cinegék királya*, *Szép karácsony szép zöld fája*, *A két Forintos*, *Anyának*, *Rege a csodaszarvasról*, *A hunok hazát keresnek*, *Az Isten kardja*, *Árpád, a honalapító*, *Hunyadi kardja*. A tankönyvsorozat utolsó kötete, az *Olvasókönyv negyedik osztályosoknak* tizenegy szöveget közöl különböző témakörök részeként. A közölt írások a következők: *Három Matyi*, *Felhőországban*, *Nagy ebéd volt nálunk*, *A szánkó*, *A becsei molnárok*, *A karcagi mák*, *Az utolsó szegedi bég*, *Csikáló*, *A kis kuruc*, *Furfangos Támadi*, *Kevély Kereke*.⁹

Az *Újgenerációs tankönyvsorozat* 4. osztály számára összeállított *Anyanyelv és kommunikáció* című könyve a tulajdonnevek helyesírásának tanulásakor hozza fel példaként Móra Ferenc nevét, a róla elnevezett múzeumot és a közintézményeket. Rövid leírásban összefoglalja a Móra Ferencsel kapcsolatos alapvető tudnivalókat és érdekességeket.

Jelen tanulmány kizárólag a használatban lévő tankönyvek vizsgálatára vállalkozott. Az elemzés során az látható, hogy a legújabb kiadású, Újgenerációs tankönyvek közül a legkevesebb Móra-szöveget, míg a

hagyományosnak tekinthető, legtöbb kiadást megért Mozaik Kiadó olvasókönyveiben olvashatóak Móra-írások a legnagyobb számban. A tankönyvek szövegeinek elemzése során az is látható, hogy nem csupán a szövegek mennyisége változott, hanem a szövegtípusok is. A hagyományosnak tekinthető ún. „mozaikos” tankönyvekben nagyobb arányban olvashatók önéletrajzi ihletésű írások, melyekben sokkal erőteljesebben jelenik meg a szegénység témaköre. Az Újgenerációs tankönyvek olvasmányjaiban a négy év során egyetlen szövegben sincs jelen Móra gyermekkorának vagy főhőseinek mélyszegénysége, míg a Mozaik Kiadó által kiadott tankönyvekben már a 2. osztálytól megjelennek. A Romi-Suli tankönyvek olvasói csupán a negyedik osztályban találkozhatnak a szegénység leírásával, míg a volt Apáczai Kiadó tankönyveiben szintén már a 2. osztályban jelennek meg Móra életének történéseit tartalmazó írásai.

Kiegészítés

Közoktatási szempontból jelentős változás zajlik a tanulmány megírásával párhuzamosan. 2020. február 1-jén nyilvánosságra hozták a Nemzeti Alaptanterv 2020-as verzióját,¹⁰ melyet 2020. szeptember 1-jén vezetnek be az első, az ötödik és a kilencedik évfolyamokon. A sokat vitatott és megosztó közoktatási dokumentum a magyar nyelv és irodalom tanítására vonatkozó óraszámait csekély mértékben csökkenti, ám ez nem vonatkozik az általunk vizsgált korosztályra. Az alaptanterv az 1–4. osztály számára összeállított „Alkotók, művek a gyermekirodalomból” felsorolásnál nem említi egyetlen szerző nevét sem, ám a Nemzeti Alaptantervhez kapcsolódó, azt kiegészítő Kerettanterv az általános iskola 1–4. évfolyama számára különböző struktúrában javasolja Móra Ferenc műveinek tanítását. Az alsós évfolyamokon a törzsanyag között szerepelnek *A cinege cipője*, *A hunok hazát keresnek*, *Az Isten kardja*, *Furfangos Támadi* és *Kevély Kereki* című Móra-művek, illetve törzsanyaghoz kapcsolódó kiegészítő tartalomként a *Levelek hullása*, *A csókai csóka*, *Zengő ABC*, *A kíváncsi hópelyhek*, *Harmatos zöld fűben...* és *Bem apó kisdobosa* című Móra-írások (Kerettanterv az általános iskola 1-4. évfolyama számára 2020). Mindenképpen figyelemreméltó tény, hogy az új kerettantervi ajánlás sem törzsanyagként, sem kiegészítő tartalomként nem említi Móra Ferenc klasszikusát, a Kincskereső kisködmönt, nem csupán teljes terjedelmében, hanem részleteiben sem. A Nemzeti Alaptanterv az 5–8. évfolyam számára az „Alkotók” pontban felsorol neveket, amelyek között Móra Ferenc nevét is említi. A kiegészítő kerettantervben egyetlen Móra-mű jelenik meg; a „Választható ifjúsági vagy meseregény” alpontban a Csilicsali Csalavári Csalavér van feltüntetve Szabó Magda: *Tündér Lala*, Fekete István: *A koppányi aga testamentuma* és *Bogáncs* című regényeinek egyik alternatívájaként (Kerettanterv az általános iskola 5-8. évfolyama számára). A 9–12. évfolyam számára a Nemzeti Alaptanterv és az azt kiegészítő kerettanterv nem tesz említést Móra Ferenc egyetlen művéről sem (Kerettanterv a gimnáziumok 9-12. évfolyama számára 2020).

A fent említett változások fényében mindenképpen fontos lesz elemezni, hogy a 2020 őszen piacra kerülő tankönyvek milyen módon építik be a NAT 2020 irányelveit és a kerettantervben megfogalmazott pontosításokat.

Összegzés

A tanulmányban – a célkitűzésnek megfelelően – azt vizsgáltam meg, Móra Ferenc írásai pontosan hol és hogyan jelennek meg a mai közoktatásban. Ezt kutatva elemeztem a jelenleg hatályban lévő Nemzeti Alaptanterv erre vonatkozó előírásait, a Móra Ferencről elnevezett oktatási intézmények honlapjain a névadói leírásokat és a jelenleg hatályos tankönyvek olvasmányait – tettem mindezt azért, hogy képet kapjak a Móra-múzeumba és a leendő Móra-kiállításba látogató diákok előzetes tudásáról.

A tankönyvelemzések során tetten érhető egy tendencia arra vonatkozóan, hogy az újabb kiadású tankönyvekben egyre kevesebb Móra-művel találkozhatnak a diákok. Az is látszik, hogy a Móra-iskolák névadói leírásai nincsenek összhangban az intézményben megszerzett tudás tartalmával. A következőkben ennek mélyebb megismerése érdekében célszerű megkeresni az adott intézményeket. A kérdőíves kikérdezés során azt érdemes feltérképezni, hogy milyen rendezvények, extracurriculáris programok és tartalmak jelennek meg az iskolában névadójukhoz köthetően.

A leendő Móra-kiállítás látogatóit fogadva arra készülhetünk, hogy a diákok kevés előzetes ismerettel rendelkeznek Móra Ferencről. Ez szoros összefüggésben áll az alsós tankönyvek Móra-szövegeinek csekély

számával, valamint azzal, hogy a felső tagozatban és a középszintű oktatásban már egyáltalán nincsenek jelen Móra-művek.¹¹ A készülő kiállításban azt a Móra Ferencet szeretnénk bemutatni, akit talán kevésbé ismernek a közoktatás (volt) résztvevői: az örökké aktuális, jó humorú, természetszerető embert, a „zöld” Mórát, akinek írásain keresztül meglevenedik gondolatvilága és hibáival együtt szerethető karaktere.

Újgenerációs	Zengő ABC Talpas	A jó orvosság A mi utcánk Madarak iskolája	A csókai csóka A didergő király Anyának	Rege a csodaszarvasról A hunok hazát keresnek A magyarok útra kelnek Árpád, a honalapító
Romi-Suli	A csókai csóka Zengő ABC	Kíváncsi hópelyhek	A századik könyv A hadak útja A kis bicebóca A méhek trombitása Tükrös Kata	Vallató vacsora A csaló A szánkó Makó és Kecskemét közt A furulya
AK	Este Az én titkaim	A cinege cipője Levelek hullása Hulló pelyhek A csókai csóka A fecskék Hogyan tanultam meg olvasni A könyvvé vált kakas Nagyapó A jó orvosság	A kis bicebóca A csaló A szánkó Rege a csodaszarvasról Az Isten kardja Árpád, a honalapító	Sohse volt király bánata A Kóchuszár Tiszteljük nagyjainkat!
Mozaik	A méhek trombitása A cinege cipője A csókai csóka Megjötték a fecskéink Zengő ABC Az első könyvem Az én titkaim Szeretem én nagyon	Az olvasókönyv A kis bicebóca A kis bicebóca ebédje A cinege cipője A makk-vitéz Nagyapó A Mitvisz meg a fiai Kíváncsi hópelyhek Hogyan tanultam meg olvasni Mindenféle házokról Madarak iskolája A bal kéz A virágok panasza Bölcs Palkó A világ vándora	Szeptemberi emlék A cinegék királya Szép karácsony szép zöld fája A két Forintos Anyának Rege a csodaszarvasról A hunok hazát keresnek Az Isten kardja Árpád, a honalapító Hunyadi kardja	Három Matyi Felhőországban Nagy ebéd volt nálunk A szánkó A becsei molnárak A karcagi mák Az utolsó szegedi bég Csikaló A kis kuruc Furfangos Támadi Kevély Kereki

1. sz. melléklet: A különböző tankönyvcsaládokban található Móra-művek felsorolása évfolyamonkénti bontásban, 1–4. évfolyam.

IRODALOM

- Gyáni, Gábor (2016): Esemény és narratíva: a múlt és a jelen mint nézőpont. In: *A történelem mint emlék(mű)*. Elérhető: http://real.mtak.hu/46030/1/Gyani_A_tortenelem_mint_emlekmu_u.pdf. Letöltés időpontja: 2019. november 19.
- Hegedűs Géza (1995): *A magyar irodalom arcképcsarnoka*. Elérhető: <https://mek.oszk.hu/01100/01149/html/mora.htm> Letöltés időpontja: 2019. december 4.
- Ingyenesen biztosítja a megújult tankönyveket az állam (2017). In: *ofi.hu* Elérhető: <http://ofi.hu/hir/ingyenesen-biztositja-megujult-tankonyveket-az-allam> Letöltés időpontja: 2019. december 4.
- Móra Ferenc (1907): *Könnyes Könyv*. Elérhető: <https://mek.oszk.hu/00900/00971/>
- Polyecsó Dóra (2016): *NAT – Kerettanterv – Helyi tanterv – Tanmenet: Rugalmas tanmenet*. Elérhető: <https://neteducatio.hu/nat-kerettanterv-helyi-tanterv-tanmenet-rugalmas-tanmenet> Letöltés időpontja: 2019. december 10.
- Szajbély Mihály (2016): *A homokvárépítés öröme*. Elérhető: <https://mek.oszk.hu/16000/16025/16025.pdf>. Letöltés időpontja: 2019. december 15.

FORRÁSOK

- Jászladányi Móra Ferenc Általános Iskola. Elérhető: <http://morajladany.sulinet.hu> Letöltés időpontja: 2019. december 7.
- Kerettanterv az általános iskola 1–4. évfolyama számára* (2020). Elérhető: https://www.oktatas.hu/kozneveles/kerettantervek/2020_nat/kerettanterv_alt_isk_1_4_evf Letöltés időpontja: 2020. május 7.
- Kerettanterv az általános iskola 5–8. évfolyama számára* (2020). Elérhető: https://www.oktatas.hu/kozneveles/kerettantervek/2020_nat/kerettanterv_alt_isk_5_8/ Letöltés időpontja: 2020. május 7.
- Kerettanterv a gimnáziumok 9–12. évfolyama számára* (2020). Elérhető: https://www.oktatas.hu/kozneveles/kerettantervek/2020_nat/kerettanterv_gimn_9_12_evf/ Letöltés időpontja: 2020. május 7.
- Magyar nyelv és irodalom. A vizsga leírása* (2017). Elérhető: https://www.oktatas.hu/pub_bin/dload/kozoktatas/erettsegi/vizsgakovetelmenyek2017/magyar_nyelv_es_irodalom_vl.pdf Letöltés időpontja: 2019. december 4.
- Nemzeti Alaptanterv* (2012). Elérhető: https://ofi.hu/sites/default/files/attachments/mk_nat_20121.pdf Letöltés időpontja: 2019. november 26.
- Nemzeti Alaptanterv (2020)*. Elérhető: <https://magyarkozlony.hu/3288b6548a740b9c8daf918a399a0bed1985db0f/megtekintes> Letöltés időpontja: 2020. május 7.
- Répcselki Móra Ferenc Általános Iskola és Alapfokú Művészeti Iskola*. Elérhető: <https://www.moraf-rlak.hu> Letöltés időpontja: 2019. december 11.
- Rédicsi Móra Ferenc Általános Iskola*. Elérhető: <http://www.redics.hu/oldal.php?id=7> Letöltés időpontja: 2019. december 11.
- Rózsaszentmártoni Móra Ferenc Általános Iskola*. Elérhető: <http://www.mora-rszmarton.sulinet.hu> Letöltés időpontja: 2019. december 12.
- Répcselki Móra Ferenc Általános Iskola és Alapfokú Művészeti Iskola*. Elérhető: <https://www.moraf-rlak.hu> Letöltés időpontja: 2019. december 11.
- Rédicsi Móra Ferenc Általános Iskola*. Elérhető: <http://www.redics.hu/oldal.php?id=7> Letöltés időpontja: 2019. december 11.
- Rózsaszentmártoni Móra Ferenc Általános Iskola*. Elérhető: <http://www.mora-rszmarton.sulinet.hu> Letöltés időpontja: 2019. december 12.

A MÓRA-ISKOLÁK WEBES ELÉRHETŐSÉGE:

XVI. kerületi Móra Ferenc Általános Iskola: <http://www.mora16.hu>
Bokodi Móra Ferenc Általános Iskola: <https://bokodisuli.gportal.hu>
Borsodnádasi Móra Ferenc Általános Iskola: <http://www.altisk-bnadasd.sulinet.hu>
Constantinum Intézmény Móra Ferenc Általános Iskolája,
Kiskunfélegyháza: <http://kecskemet.imami.hu/altalanos-iskolak/kiskunfelegyhaza-mora-ferenc-katolikus-altalanos-iskola>
Csepeli Móra Ferenc Általános Iskola: <http://moracsepel.hu>
Dombrádi Móra Ferenc Általános Iskola, Gimnázium és Alapfokú Művészeti Iskola: <https://dombradiiskola.wordpress.com>
Dunaújvárosi Móra Ferenc Általános Iskola és Egységes Gyógypedagógiai Módszertani Intézmény: <http://www.mora-duj.sulinet.hu>
Endrefalvi Móra Ferenc Általános Iskola: <http://www.efalvaiiskola.sulinet.hu>
Érdi Móra Ferenc Általános Iskola: <http://moraiskola.erdcenter.hu/public/moraiskola/hu/index.html>
Fegyverneki Móra Ferenc Általános Iskola: <https://www.mora-fegyvernek.hu>
Hajdúdorogi Móra Ferenc Általános Iskola: <http://mora.hajdudorog.hu>
Jászládányi Móra Ferenc Általános Iskola: <http://mora-jladany.sulinet.hu>
Kántorjánosi Móra Ferenc Általános Iskola: <http://www.kantorjanosi.hu/kozsegunk/alapfoku-kozoktatasi-intezmenyek/mora-ferenc-altalanos-iskola/>
Kecskeméti Széchenyivárosi Arany János Általános Iskola Móra Ferenc Általános Iskolája: <http://keszeiskola.hu/mora-ferenc-altalanos-iskola/>
Kerekegyházi Móra Ferenc Általános Iskola és Alapfokú Művészeti Iskola: <http://www.mfai.hu>
Kesznyéteni Móra Ferenc Általános Iskola: <http://kesznyeten.hu/iskola.php>
Kiskunfélegyházi Móra Ferenc Gimnázium: <http://moragimi.sulinet.hu>
Kiskunmajsai Móra Ferenc Óvoda, Általános Iskola és Egységes Gyógypedagógiai Módszertani Intézmény: <http://mora-majsa.sulinet.hu>
Kispesti Móra Ferenc Általános Iskola és Egységes Gyógypedagógiai Módszertani Intézmény: <http://mora.kispest.hu>
Mályi Móra Ferenc Általános Iskola: <http://www.mora-malyi.sulinet.hu>
Mórahalmi Móra Ferenc Általános Iskola: <http://www.morahalom.sulinet.hu>
Mosonmagyaróvári Móra Ferenc Általános Iskola: <http://www.moraiskola.hu>
Nyíregyházi Móra Ferenc Általános Iskola: <http://www.mora-nyh.sulinet.hu>
Nyírturai Móra Ferenc Általános Iskola: <http://www.nyrtumsuli.infora.hu>
Rábatamási Móra Ferenc Általános Iskola: <https://moraferencaltalanosiskola.webnode.hu>
Répcelaki Móra Ferenc Általános Iskola és Alapfokú Művészeti Iskola: <https://www.moraf-rlak.hu>
Rédei Móra Ferenc Általános Iskola: <http://redemora.lapunk.hu>
Rédicsi Móra Ferenc Általános Iskola: <http://www.redics.hu/oldal.php?id=7>
Rózsaszentmártoni Móra Ferenc Általános Iskola: <http://www.mora-rszmarton.sulinet.hu>
Sülysápi Móra Ferenc Általános Iskola: <http://mora-sulytap.sulinet.hu>
Szigetújfalvi Móra Ferenc Általános Iskola: <http://www.morasuli.hu>
Taktaszadai Móra Ferenc Általános Iskola: <http://www.taktaszada.hu/iskola.php>
Valkói Móra Ferenc Általános Iskola: <http://iskola.valko.hu>
Zalakarosi Móra Ferenc Általános Iskola: <https://www.mora-iskola.hu>
Zuglói Móra Ferenc Általános Iskola: <http://moraiskolazuglo.hu>

ELEMZETT TANKÖNYVSOROZATOK:

Újgenerációs tankönyvek: Olvasókönyvek általános iskola 1-4. korosztály számára. Kiadó: Eszterházy Károly Egyetem / Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet.
Romi-Suli tankönyvek: Olvasókönyvek általános iskola 1-4. korosztály számára. Kiadó: Romi-Suli Könyvkiadó.
OFI-tankönyvek: Ábécés általános iskola 1-4. korosztály számára. Kiadó: OFI-Apáczai.
Mozaik tankönyvcsalád: Olvasókönyvek általános iskola 1-4. korosztály számára. Kiadó: Mozaik Kft.

JEGYZETEK

¹ A kutatómunka és a tanulmány megírásának, valamint megjelenésének időpontjában a 2012-es NAT van érvényben.

² Az idézet hibásan használt. A helyes citátum: „Szeresd a gyermeket! A lét napfénye ő.” (Móra 1907)

³ Az adatokat közölte: Vészits Andrea

⁴ A Romi-Suli Könyvkiadó és Továbbképző Műhely Mogyoród gondozásában megjelent tankönyvsorozat.

⁵ Szintetikus-analitikus, 1978 óta használt módszer, a tankönyv szerzőpárosának kidolgozásában.

⁶ A vers az eredeti szöveggel közölt.

⁷ A mű eredeti címe: Kíváncsi hópleyek

⁸ A vers 12. sora „Jó az anya jót akar” változatban közölt.

⁹ Az adatok összefoglalása az 1. számú mellékletben található.

¹⁰ A dokumentum elérhető a Magyar Közlönyben (Nemzeti Alaptanterv 2020).

¹¹ Amint már említettük, ez alól kivételt képez Kiskunfélegyháza, ahol az érettségi tételsor részeként a regionális kultúra egyik elemeként megjelenik Móra Ferenc életműve.

The Recollection of Ferenc Móra in the Dimension of Public Education Texts

Anikó Kovács-Krassói

During the creative process of the Móra exhibition, which opens in 2020 at the Ferenc Móra Museum in Szeged, it is an exciting question how well will future museum visitors know Ferenc Móra when they arrive to the exhibition. What kind of prior knowledge can we connect to during the preparations and the museum education planning?

According to the most recent document which regulates education, the 2012 version of the National Core Curriculum, the name of Ferenc Móra is in the public education curricula. In the 1st-4th grades Móra is listed among the authors of children's poems and short stories by classical Hungarian authors, but Móra's work no longer appears in the 5th-8th grade. This situation may be different in schools named after Ferenc Móra, where upper secondary students are presumably more interested in Móra's works. The high school students meet Móra only if the intellectual heritage of the author can be found in the context of local history during their preparation for graduation. Is this situation an advantage or a disadvantage? The study tries to answer all these questions.